

Pápeži a umenie

Blažej Ráček SJ

16. júna 2020 ✝ Cirkev ✝ Pápežstvo

Pápeži renesančnej doby majú svoju vlastnú fyziognómiu; sú to deti svojej doby, s jej svetlými i tienistými stránkami. Sú to znamenití mecenáši a učenci a okrášľujú Rím veľkolepými stavbami a zbierkami. Dvaja z nich, Lev X. a Kliment VII., pochádzali z medicéjskeho rodu a zostali na pápežskom stolci verní rodinnej tradícii; avšak veľkolepými aktivitami nad všetkých vynikal Július II.

Mikuláš V.

Prvým veľkým pápežom – humanistom, bol Mikuláš V. (1447 – 1455). Pochádzal zo Sarzany v Ligúrii a volal sa Tomaso Porentucelli. Bol synom lekára, čoskoro osirel a prežil tvrdú mladosť. Aby mohol pokračovať v štúdiách, prijal vo Florencii miesto domáceho učiteľa a tento dvojročný pobyt v metropole novej kultúry mal rozhodujúci vplyv na smer celého jeho života. Antika a jej umenie si podmanila svojou krásou celé srdce snaživého magistra a naplnila ho nielen láskou a nadšením, ale aj veľkou obetavosťou; už ako študent vynakladal na kupovanie rukopisov viac, než mu skromný majetok dovoľoval. ...

Mikuláš V. už ako študent sníval o tom, ako by upotrebil bohatstvo, keby mu ho šťastena raz dožičila: na knihy a stavby. Tento jeho sen z mladosti sa splnil; značné dôchodky plynúce z Pápežského štátu a z rôznych strán z celej Cirkvi, sa ocitli v jeho rukách. ...

Mikuláš V. pracoval s nemalým zdarom na veľkej úlohe, ktorú si pri vstupe na pápežský trón vytýčil: urobiť Rím, stred kresťanského sveta, aj stredom umenia a vied. Jeho najväčšou ozdobou mala byť knižnica, ktorá by obsahovala všetky literárne diela doby antickej i kresťanskej. S pravou vášňou a nadšením rannej renesancie dal vyhľadávať a opisovať latinské a grécke rukopisy starších aj novších diel. Jeho vyslanci prešli skoro celú Európu: Grécko, Anglicko, Škandináviu aj Rusko, pátrajúc po neznámych písomnostiach. Žiadna cena pre neho nebola vysoká.

Mal niekoľko kancelárií s množstvom pisárov, ktorí opisovali staré kódexy. Bolo v nich zamestnaných aj veľa cudzincov, najmä Nemcov a Francúzov. Počas morových epidémií ich brával so sebou z Ríma na vidiek, aby mu nepomreli.

Samotný pápež bol kaligrafom. Všetky jeho knihy boli písané krasopisne, na najlepšom pergamene, viazané v červenom zamate a obité strieborným kovaním. ...

Celkovo nazhromaždil vo svojom sídle asi tri tisícky kódexov. „Pokryl Rím knihami a pergamenom.“ Bola to na tú dobu ohromná knižnica. Aj veľkí milovníci kníh ich vtedy mávali len niekoľko stoviek. Tým položil základy k slávnej vatikánskej knižnici. Je to jeho najvynikajúcejšie dielo a zaistuje mu nehynúcu slávu. Knižnicu tvorili dve sály, jedna s latinskými a druhá s gréckymi rukopismi. Prechádzať sa medzi nimi a prezeráť si ich bolo pápežovou najväčšou radosťou. ...

Rím bol za jeho vlády nielen obrovskou pisárňou, ale aj ohromným staveniskom. Pápež obnovil okrem iných cirkevných a profánnych stavieb 40 kostolov, pri ktorých sa v pôste konajú pobožnosti (Stationes). Hlavnú úlohu však videl v obnovení Baziliky sv. Petra, ktorej hrozilo zosunutie. Podľa vypracovaných plánov mala byť nová svätyňa dôstojným stredom celého kresťanstva. ...

Z maliarov, ktorých zamestnával, sa najviac preslávil Fra Giovanni Angelico da Fiesole, Toskánec, člen dominikánskeho rádu. ... V jeho maľbách sa dokonale odráža ono nebeské kráľovstvo so svätými, blahoslavenými a anjelmi, ktoré vypĺňalo zbožnú myseľ stredovekého ľudstva. Býva nazývaný „maliarom serafínskych snov“ a kladený po boku Františka z Asissi. ... Právom sa usudzuje, že maliarske umenie, pokiaľ slúži zbožnosti a viere, vyvrcholilo Fra Angelicom.

Július II.

Giuliano della Rovere bol najschopnejší v zbore kardinálov a po smrti Alexandra VI. sa o ňom hovorilo ako o jedinom možnom nástupcovi. ...

Najväčšiu slávu si získal Július II. ako najskevejší mecenáš renesančnej doby. Už ako kardinál nešetril náklady na umelecké zbierky a stavby. Keď sa mu ako pápežovi otvorili výdatnejšie zdroje príjmov, pustil sa do monumentálnych podnikov. Mal šťastie v tom, že stretol takmer zázračne nadaných umelcov, najväčších, ktorí sa narodili pod talianskym nebom: Michelangela, Bramanteho, Rafaela a iných.

Pápež ich povolal do Ríma, pripútal ich k mestu a oni z neho urobili to, čím je doposiaľ – umelecké centrum sveta. Už pred nimi patrilo mesto siedmych pahorkov k najvýstavnejším v Európe; za Júlia II. sa však presunulo ťažisko umeleckého života z Florencie do Ríma. Ten teraz v umení viedol, podľa neho sa riadil umelecký vkus ostatných krajín a národov. Diela, začaté Júliusom II., tvoria podstatný kus onoho čara, ktorým si „večné mesto“ podmaňuje srdcia pútnikov a ktorému sa myslitelia a básnici nemôžu vynačudovať.

zdroj: wikimedia commons

Július II. nekonal nič malicherne. Čohokoľvek sa chopil, to rástlo v jeho rukách do obrovských rozmerov. Na prvom mieste to bola obnova vatikánskej baziliky. Dňa 18. apríla 1506 položil pápež základný kameň svätyne, ktorá mala svojou velebnosťou a krásou prevyšovať všetky chrámy celého sveta. Mauzóleum chudobného rybára z Kafarnauma malo zodpovedať vznešenosti úradu, ktorý zanechal svojim nástupcom, úradu, ktorý nemá na Zemi seba rovného a ktorý obopína celý svet.

Podľa pôvodného Bramanteho plánu mala svätopeterský chrám tvoriť veľkolepá kopula (napodobnenie Panteónu), spočívajúca na rovnoramennom kríži; každé zo štyroch ramien by nieslo menšiu kopulu. Ohromná stavba by bola zaberala o tretinu viac plochy, než akú zaberá súčasný chrám podľa plánov

pozmenených Michelangelom.

Čoskoro sa hemžilo na stavenisku 2500 robotníkov – celá armáda. Vyberači príspevkov boli rozoslaní na všetky strany. Za Bramanteho života boli dostavané štyri piliere, určené k neseniu hlavnej kopule. ...

Ten istý architekt obnovil aj časť vatikánskeho paláca a Rafael tam vymaľoval štyri komnaty (stance) freskami, ktoré vzbudzujú obdiv pre svoju neskonalú krásu (Aténska škola, Dišputa, Parnas, rôzne alegórie a historické obrazy). Michelangelo ozdobil strop sixtínskej kaplnky celkovo 343 postavami. Povestnými sa stali vznešené postavy prorokov a Sibyly, ktoré zanechávajú v každom pozorovateľovi hlboký dojem. Jeho strašný Posledný súd na oltárnej stene vznikol až za pontifikátu Pavla III. Pripomína odboj vzbúrených gigantov, zvrhnutých do tartaru.

Július II. nielenže budoval nové pamiatky, ale s veľkou usilovnosťou zbieral pamiatky staré. Založil zbierku antických sôch v Belvedéri; dve najslávnejšie daroval zo svojich súkromných zbierok: Apolóna a Laokoona. Prvú z nich, vykopanú pri Antiu, kúpil ešte ako kardinál; druhú, nájdenú v Ríme, kúpil ako pápež. ...

V roku 1508 odliadol Michelangelo ohromnú sochu Júlia II. z bronzu. Predstavovala ho trojnásobne veľkého, sediaceho na tróne; v jednej ruke držal kľúče, druhú zdvíhal k žehnaniu. Bolončania ju umiestnili vysoko v priečelí chrámu. Ale trónila tam len tri roky. ...

Ten istý umelec zvečnil Júlia II. nádherným pomníkom na jeho náhrobku v kostole S. Pietro in Vincoli. Ponechal bokom jeho vonkajšiu telesnú podobu a s nedostižnou zručnosťou vtlačil do mramoru jeho duševné vlastnosti a mohutného ducha. Zvolil si k tomu hrdinskú postavu Mojžiša, slávneho vodcu Izraelitov. Ale nepredstavuje nám ho ako „najtichšieho z ľudí“, ako pokorného služobníka Hospodinovho, ktorý uzmieruje Jeho hnev, ale predstavuje ho ako prísneho zákonodarcu a sudcu.

Je to najslávnejšie dielo a koruna novodobého sochárstva. Týmto spôsobom výstižne zobrazil najslávnejší a najšľachetnejší umelec vtedajšej doby Júliusa II., najväčšieho pápeža renesančnej doby a po Inocentovi III. najznamenitejšiu osobnosť na Petrovom stolci.

zdroj: wikimedia commons

Lev X.

Za nástupcu Júliusa II. bol zvolený najpopulárnejší člen kardinálskeho zboru Giovanni Medici. Najväčšiu radosť vzbudilo jeho zvolenie medzi humanistami, priateľmi umenia a potom vo Florencii. ...

Hudbu miloval takmer vášnivo. Ako kardinál sa pokúšal aj komponovať a ako pápež mával v izbe nástroj, na ktorom čochvíľa vyludzoval akordy, zodpovedajúce okamžitej vnútornej nálade. Hostiny, ktoré usporadúval pre popredné osobnosti, vždy končili hudobnou produkciou. On sám sedával so sklonenou hlavou a privretými očami, úplne pohrúžený do strhujúceho víru jasajúcich, búrlivých a kvíliacich melódií a tónov.

Za posledných 60 rokov (od vlády Mikuláša V., prvého renesančného pápeža, pozn. red.) sa v Ríme mnohé zmenilo. Ešte za Eugena IV. pôsobili Rimania na cudzincov dojmom pastierov, úboho živoriacich, v meste napolo spustnutom. Teraz už mal Rím sviatočný a slávnostný výzor. Stovky výstavných palácov a tisíce nových domov sa zdvíhalo na všetky strany a v čistých uliciach prúdil čulý život. ... Bol tam skvelý pápežský dvor, zbor kardinálov, vyslancov, početná obec básnikov, kolónie cudzincov, cechy zlatníkov a iných umelcov, množstvo bankárov. ...

Akonáhle sa rozniesla zvesť o voľbe „medicejského“ pápeža, ozval sa v kruhoch humanistov nehataný jasot a všetci sa dali o závod predpovedať návrat zlatého veku. Básnici a učenci sa hrnuli zo všetkých strán do Ríma ako do zaslúbenej zeme. ... Na štedrého a umenie milujúceho pápeža boli od básnikov skladané dithyramby, každý jeho krok bol ospevovaný ódami a hymnami. ...

Z umelcov sa najväčšej priazni pápeža tešil Rafael Santi. Dokončil výzdobu Stancií a vymaľoval Logie vo Vatikánskom paláci, nakreslil predlohy k nádherným gobelínom v Sixtínskej kaplnke. Jeho svetoznáma Sixtínska Madonna, perla drážďanskej galérie, bola maľovaná pre chrám sv. Sixta v Piacenzi.

Veľký poklad nazhromaždený Júliusom II., premrhal Lev X. z nerozumnej štedrosti počas dvoch rokov. Dával aj ľuďom nehodným a na veci zbytočné. Dane v cirkevnom štáte boli nízke, stačili akurát na pokrytie administratívy a tak pápež nevychádzal z finančných problémov počas celého svojho pontifikátu. ...

Treba pripomenúť, že Lev X. bol mravne bezúhonný, svoje kresťanské a kňazské povinnosti si verne plnil, denne bol prítomný na sv. omši alebo ju slúžil, nikdy nepristupoval k oltáru bez toho, aby si svedou očistil srdce od prachu všedných chýb; trikrát do týždňa si dal predkladať pôstne jedlá a aj keď mal rád veselé hostiny, jedol a pil striedmo.

Lev X. býval v dejinách chválený ako najväčší mecenáš umenia v renesančnom období. V súčasnosti sa však víťazná palma aj v tomto obore právom pripisuje drsnému Júliusovi II. Ten vykonal pre umenie viac než velebený syn Florencie, ktorého sláva je väčšia než skutočné, aj keď uznávané zásluhy. Trochu lesku pridala jeho gloriole rodová tradícia Mediciovcov a potom okolnosť, že ním končí rad pápežov – mecenášov, ktorý zahájil Mikuláš V.

Ďalší Mediciovec – Kliment VII., mal sto chutí v tomto smerovaní pokračovať, múzy však boli umlčané náboženskými búrkami a zlaté doly humanistov boli zasypané. Tí potom spomínali na Leva X. v smutných elégiách a jeho vládu velebili ako „zlatý vek“.

Umenie síce krásli a spríjemňuje život, ale nie je jeho vlastným zmyslom a cieľom. Neporiadky, ktoré sto rokov predtým roztrhli Cirkev na tri kusy (traja pápeži, pozn. red.), neboli napravené; naopak – ešte ich pribudlo. Administratívna vláda Ríma nad Cirkvou bola obnovená a záprah Kúrie zľahka šiel po zlatých a strieborných koľajniciach. Jeho pohoniči nemali tušenie o pohrome, ktorá sa blížila. Tentoraz to už nebolo len dočasné a prechodné rozdelenie Cirkvi, ale katastrofálne odpadnutie krajín za Alpami.

Prevzaté z knihy: *Církevní dějiny v přehledu a obrazech, Praha 1940*, krátené redakciou

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/papezi-a-umenie/>